

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ІЛЛЯШЕНКО С.М.,

*доктор економічних наук, професор
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

ПРОСКУРНЯ О.М.,

*к.е.н., доцент
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

ПОПОВ М.О.,

*к.е.н., доцент
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Туризм відіграє істотну роль для кожної країни або її регіону стимулюванні економічного розвитку не тільки безпосередньо туристичної галузі, але й суміжних галузей, а також інших галузей економіки так або інакше пов'язаних з туризмом та гостинністю. Зростання послуг туризму, розробка теоретико-методологічних засад економіки та менеджменту її функціонування, позитивно впливає на рівень зайнятості населення, на споживчий попит та рівень валютних надходжень. Безперечно є досить високою роль туризму для розвитку національної економіки, яку важко переоцінити. Разом з тим туристична галузь має об'єктивні передумови свого розвитку, що склалися на підставі історичних, географічних, культурних та економічних чинників. Визначення особливостей розвитку туристичної галузі в історичному ракурсі спрямовано на виявлення інтелектуально-інноваційних можливостей та завад подальшого її розвитку на довгостроковій основі.

Одним з феноменальних явищ ХХ століть є масове поява на ринку нового виду товару – об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ). Темпи росту обсягу торгівлі цим товаром зростають значно швидше звичайних, тому фахівці прогнозують, що при переході від індустріального до інформаційного суспільства, що відбувається в даний час, це вид товару стане основним, а конкурентоспроможність звичайних товарів і послуг буде в основному

забезпечуватися використанням відповідних об'єктів права ОІВ [1, 2]. Остання обставина особливо важливо для України, що вибрала інноваційний шлях розвитку економіки, основою якого є інтелектуальна власність. ОІВ використовується у всіх без винятку видах економічної діяльності, тому з її основами повинен бути ознайомлений кожен громадянин. Враховуючи, що телекомунікаційний простір як інформаційна система відіграє особливу роль на шляху до інформаційного суспільства, перш за все, для галузі зв'язку необхідні кваліфіковані фахівці з управління та використанню нового виду товарів і послуг, такого як об'єкти права ОІВ [3, 4].

Українська туристична галузь – інтелектуально насичена галузь економіки, підприємства якої надають різноманітні послуги, призначені для пізнання, відпочинку та самоосвіти людей на туристичних підприємствах.

Тому питання дослідження та аналізу розвитку туристичної на основі інтелектуальної складової, розробки та використання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ), виявлення існуючих проблем та напрацювання пропозицій по їх усуненню є надзвичайно актуальними.

Дослідженнями туристичних підприємств займалися багато вчених-економістів, серед яких слід виділити наукові праці Марчук Л.С. [5, 6], Кравчук А.В. [7], Перерви П.Г. [8, 9], Косенко А.В. [10], Маслак М.В. [11], Матросової В.О. [12], Долини І.В. [13] та ін.

В цих роботах детально розглянуто роль інтелектуальної власності як носія науково-технічного прогресу в різних сферах народного господарства нашої країни. Але поза увагою вказаних вище і інших дослідників залишилися питання визначення ролі інтелектуальної власності в сфері послуг, зокрема, в сфері туристичного бізнесу.

Становлення постіндустріальної економіки характеризується тим, що у зв'язку з якісними змінами продуктивних сил змінюються й виробничі відносини, основу яких складають відносини власності. Власність як економічна категорія відображає відносини привласнення-відчуження та виступає сукупністю відносин володіння, користування і розпорядження.

Специфіка відносин інтелектуальної власності визначає розподіл та привласнення інтелектуального доходу. Наймаючи працівника, туристична фірма привласнює його інтелектуальний капітал разом із його робочою силою, тобто у фірми виникає монополія власності як об'єкт господарювання. Особа - носій інтелектуального капіталу не має фактичного статусу його власника, оскільки така власність юридично не закріплена. Монополія приватної власності працівника на інтелектуальний капітал може виникнути при появі об'єктивованих результатів інтелектуальної діяльності, що підлягають комерціалізації та специфікації прав власності. Тоді туристична фірма буде

сплачувати фахівцю як носію і власнику інтелектуального капіталу певну винагороду як оплату знань, інституційними формами якої можуть бути заробітна плата, відсоток від прибутку, паушальні платежі, роялті, гонорари. Особливості реалізації інтелектуальної власності (послаблення боротьби за її повне відчуження, «розщеплення» прав власності, домінування часткового, неповного привласнення) породжують якісно нові соціально-економічні відносини, змінюють баланс економічної влади між найманою працею і капіталом, унеможлиблюють їх чітке розмежування та породжують тенденцію зближення соціально-економічних характеристик власності і праці. Власники інтелектуальних ресурсів виступають продавцями не своєї праці, а її результатів, не робочої сили, а споживчої вартості, втіленої в інформаційному або інтелектуальному продуктах. Невідчуженість інтелектуального капіталу від людини обумовлює її нову роль: з найманого працівника вона перетворюється на співвласника створеного продукту, інтелектуального капіталу фірми, рівноправного учасника мобільних асоціацій товаровиробників. Тому протистояння між капіталістом як власником засобів виробництва і найманим працівником як власником робочої сили, властиве індустріальному суспільству, заміщується взаємодією між працівниками, менеджерами, підприємцями.

Виходячи з цих положень, на наш погляд, є доцільним розглянути показники інноваційної діяльності підприємств туристичного бізнесу, до яких, зокрема, відноситься частка підприємств галузі, які займаються інноваційною діяльністю, створенням та використанням ОІВ. Зазначимо, що ця частка є досить незначною (на рівні 10-12 відсотків, що свідчить про наявність в туристичній сфері застарілих технологій, які не надають додаткових можливостей для її розвитку.

Гальмує розвиток туристичних підприємств і відсутність бюджетних коштів на розвиток науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт і на виготовлення нової техніки, на створення та використання ОІВ. Не сприяє розвитку туристичної галузі відсутність привабливих умов для залучення інвестицій, адже знос основних фондів туристичних підприємств складає понад 70%. А сума інвестицій в галузь в порівнянні з обсягами інвестицій в економіку держави - лише 0,8%. Тому туристична сфера залишається малопривабливою галуззю.

Проведені дослідження показують, що розвиток конкуренції на вітчизняному ринку туристичних послуг стримується вузькою спеціалізацією підприємств. Кожне туристичне підприємство орієнтоване на надання певного виду послуг, оскільки одночасне виробництво різного виду послуг на одному підприємстві вимагає значних засобів, яких у вітчизняного виробника доки немає. Багато туристичних підприємств сьогодні працюють безпосередньо по

конкретному замовленню (одиначне або малосерійне виробництво), відмовившись від серійного та масового виробництва послуг.

Немає сенсу нарощувати обсяги випуску послуг, які не знаходять відповідного попиту на вітчизняному ринку у українського споживача. В той же час, пробитися на зовнішні ринки збуту вітчизняним туристичним підприємствам складно, зважаючи на жорстку конкуренцію на них.

Таким чином, можна зробити висновок, що на сьогоднішній день туристичний бізнес України перебуває в дуже складному становищі, тому необхідно вживати екстрених заходів щодо його відновлення. У кожному регіоні України достатньо висококваліфікованих кадрів, які можуть забезпечити конкурентоспроможність українського туристичного сервісу. Слід модернізувати туристичні підприємства, зменшити податкове навантаження, спростити митні процедури для туристичних підприємств, що орієнтовані на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків та на залучення іноземних туристів.

Не дивлячись на складне положення, в якому продовжує перебувати туристична сфера України, в останні роки в ній намітилася перспектива поживлення виробництва послуг і підйому іноземного туризму, чому сприяє наявність безвізового режиму нашої країни з країнами ЄС. Підприємства прагнуть зайняти додаткові ринки збуту, за рахунок власних засобів освоюють нові види послуг, здійснюють реструктуризацію виробництва і модернізацію устаткування. Ці тенденції вселяють оптимізм. Але не можна зупинитися на досягнутому. Саме від того, яким шляхом піде зараз розвиток галузі, залежить усе її майбутнє зокрема та майбутнє економіки, а отже, і життя України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Перерва П.Г. Інформаційна діяльність підприємства: управлінська, цінова та маркетингова складові // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2018. - № 37(1313).- С. 27-32 .

2. Марчук Л.С. Методики розрахунку інтелектуального потенціалу підприємства // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 95-101.

3. Перерва П.Г., Кобелева Т.О. Управління маркетингом інноваційної продукції на засадах життєвого циклу товару // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки). : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 26-30.

4. Кобелєва Т.О. Організаційна структура комплаєнс на промисловому підприємстві // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С. 121-127.

5. Кобелєва Т.О. Розробка рекомендацій по формуванню інтегрального показника комплаєнс-безпеки промислового підприємства // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 46-52.

6. Перерва П.Г., Кобелєва Т.О. Якість інноваційної продукції як складова маркетингової політики та конкурентоспроможності підприємства // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки). : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2016. – № 28 (1200). – С. 70-74.

7. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Інтелектуальний потенціал як економічна категорія // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 53-63.

8. Перерва П.Г., Кравчук А.В. Ефективність як економічна категорія // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 15 (1291). – С. 137-143.

9. Перерва П.Г. Економіко-організаційні засади інноваційної та інвестиційної діяльності підприємства // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2017. – № 45 (1266). – С.51-55.

10. Косенко А.В., Перерва П.Г., Кобелєва, Т.О., Маслак М.В. Системний підхід до дослідження цінових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С. 121-126.

11. Перерва П.Г., Косенко А.В., Маслак М.В., Матросова В.О., Долина І.В. Розвиток організаційно-економічного механізму управління розвитком індустрії туризму та гостинності // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 48 (1324). – С. 121-127.

12. Косенко О.П., Перерва П.Г., Ткачова Н.П., Ткачов М.М. Формування конкурентного, інтелектуального і маркетингового потенціалу інноваційного підприємництва // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 36-40.

13. Матросова В.О., Перерва П.Г., Косенко А.В., Маслак М.В., Долина І.В. Формування управлінської, маркетингової та інноваційної політики на підприємствах туристичної індустрії // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки): зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 47 (1323). – С.114-120.

14. Pererva P.G., Kobieliieva T.O. The formation of anti-crisis program of the industrial enterprise based on innovative monitoring // Вісник Національного технічного університету "ХПІ" (економічні науки). : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – № 48 (1220). – С.41-44.

15. Косенко А.В., Перерва П.Г. Преимущества интеллектуальной собственности // Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18-19 квітня 2018 р. – Харків : ХНУБА, 2018. –Ч. 1. –С. 146-149.

16. Марчук Л.С., Перерва П.Г. Основні антикризові заходи в управлінні промисловим підприємством. Економічні науки : матеріали 8-ї наук.-практ. конф., м. Харків 29 листопада 2018 р. Харків, 2018. С. 136–137

17. Крамської Д.Ю., Нотовський П.В. Підвищення якості інвестиційних проектів завдяки введенню додаткових елементів інформаційного масиву // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С. 140-146.

18. Маслак О. І. Аналіз вартісного оцінювання трансферу інтелектуально-інноваційних технологій на підприємстві / О. І. Маслак, Н. М. Шматько, М. В. Маслак // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 20 (1296). – С. 50-54.

19. Погорелова Т.О. Інноваційні технології в управлінні персоналом на сучасному підприємстві. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки). Х.: НТУ «ХПІ». 2018. №15(1291). С. 101-104.

20. Погорелов С.М. Особливості застосування інформаційних технологій в менеджменті та економіці // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ "ХПІ", 2018. – № 19 (1295). – С.151-155.

21. Косенко О.П., Косенко О.П., Ткачов М.М. Розвиток методів вартісної оцінки нематеріальних активів та об'єктів інтелектуальної власності // Научные труды ДонНТУ : сб. науч. тр. Сер. : экономическая / гл. ред. В.В.Дементьев. – Донецк : ДонНТУ, 2014. – № 4. – С. 57-66.

22. Перерва П.Г. Управление маркетингом на машиностроительном

предприятия / Учеб.пособие для машиностроительных специальностей инж.-техн.вузов.- Харьков : «Основа», 1993.- 288с.

23. Гончарова Н.П., Перерва П.Г., Яковлев А.И. Новые технологические системы: качество, потребность, эффективность. К.: Наукова думка, 1989.- 176с.

24. Перерва П.Г. Потребность в электротехнических средствах автоматизации. Теория и методы определения : [монография]. - Х.: Основа, 1991. - 114 с.

25. Pererva P.G. Kocziszky György, Szakaly D., Somosi Veres M. Technology transfer.- Kharkiv-Miskolc: NTU «KhPI», 2012. — 668 p.

26. Перерва П.Г., Гусаковська Т.О. Інтелектуальна власність в структурі інтелектуального капіталу // Вісник Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут”. Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Харків: НТУ „ХПІ”. – 2008. – № 1 – 2. – С. 161 – 168.

27. Грабченко А.И., Перерва П.Г., Смолоник Р.Ф. Основы маркетинга высоких технологий: Учебное пособие.- Харьков : ХГПУ, 1999.- 242с.

28. Косенко О.П. Кон’юнктура технологічного ринку : оцінка ризиків комерціалізації об’єктів інтелектуальної власності / О. П. Косенко, Т. О. Кобелева, П.Г.Перерва // Вісник НТУ «ХПІ».–Харків : НТУ «ХПІ», 2014.–№33 (1076).–С. 76 – 87.

29. Compliance program = Комплаенс программа : [tutorial] / P. G. Pererva [et al.] ; ed.: P.G.Pererva, G.Kocziszky, M.Veris Somosi. – Kharkov ; Miskolc : NTU "KhPI", 2019. – 689 p.

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ЗАХИСТУ ПРАВ НА ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ

КАРАЩУК О.О.,

*к.ю.н, асистент кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Враховуючи економічне значення нематеріальних активів та їх вартісну складову для підприємницької діяльності, захист прав інтелектуальної власності відноситься до одного з найбільш актуальних напрямів у частині правового забезпечення. Дане твердження є справедливим як держав-членів ЄС, так і для Європейського Союзу в цілому.